

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Qiryah ne'emanah

kolel Nevi'im u-khetuvim

Sefer Yirmeyah

Shelomoh ben Yitshaq

Fyorda, 5570 [1809/1810]

1

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9844

ירמיה ו ז לט

וְרַעִים לֹא נִחְקוּ : (ל) כִּכְף נִמְאִים קָרְאוּ לָהֶם פִּי־נִמְאִים
יְהוָה בָּהֶם :

ז (א) הַדְּבַר אֲשֶׁר־הִירָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר :
(ב) עֲמֹד בְּשַׁעַר בֵּית יְהוָה וְקָרְאתָ שָׁם אֶת־הַדְּבַר הַזֶּה
וְאָמַרְתָּ שְׁמַעוּ־דְבַר יְהוָה כָּל־יְהוּדָה הַבָּאִים בְּשַׁעְרֵים הָאֵלֶּה
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַיהוָה : (ג) כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֵיטִיבוּ
דַּרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְאֲשַׁכְנָה אֶתְכֶם בְּמָקוֹם הַזֶּה : (ד) אֶל־
הַבְּטָחוֹ לָכֶם אֶרֶץ־דְּבָרֵי הַשֶּׁקֶר לֵאמֹר הַיֵּכֶל יְהוָה הַיֵּכֶל יְהוָה הַיֵּכֶל
יְהוָה הִמָּחֵה : (ה) כִּי אִם־הֵיטִיבוּ הֵיטִיבוּ אֶת־דַּרְכֵיכֶם וְאֶת־מַעַלְלֵיכֶם

אם

ר ש י

(ארז"ע arse. זל"ח פער צראנד) , (סס ל') : (ל) כסף נמאס *
שחינו ננרף בשום יגיעה :
ז (ד) היכל ה' היכל ה' היכל ה' * תלת זימנין בשתא אנהנא מתחזיין
קדמוהי

מכלל יופי

שור ואע"פ שהוא כתוב בשמ"ך וכן אמר התרגום כל רבנניהון מרדין : הולכו רכיל , הוא שם
למלשינות והוא קרוב לעכין רוכל והוא הסודר או הנשם וכמו שיש בידם כמה מיני סחורות או
בשמים כן המלשין מאסף הדברים מזה ומזה וכמו שהם מעתיקים הסחורות כיוקנו מזה וימכרו
לזה כן המלשין מעתיק הדברים ישמע מזה ומזה ויספר לזה ולזה וכשתחף הלשון הזה עם
ההליכה לפי שהמלשין הולך בבית חבירו ומה שמע בנייתו הולך ימספר לחבירו : נהשח וברזל *
פירוש כמו שהנחשת מעורב עם הברזל לחתוך יפה והוא שקורין לו בלע"ו אויר"ו כך הם מעוררים
זה עם זה ברכילות להרע וכן תרגם יוכתן מהלכין בנכילו כמה למערב נחשא עם פרזלא ואמר
סרי סוררים כי סרי הוא כמו סרי צי"ן כלומר אדוני הסוררים והוא סמוך כלומר העבדים
סוררים ורעים והולכו רכיל לאדוניהם כמו הנחשת עם הברזל שלא יעשה מלאכת החתוך זה
מבלי זה וכן פירש הריק"ם כל נחשה ונחשה שבמקרא שמדבר לענין סווק : (כט) נחר מפוח
מאס , נפעל עבר שרשו חרר ומשפטו נחרר ענין שריפה וכן נחלה נחשתה . ופירושו אמר
שהמפוח שהוא הכלי שנופחים בו האש נדלק ונשרף מרוב התמדתו באש והעופרת חס והוא
שמימיין הנידפים עם הכסף בנרסו כדו שלא יכלה האש הקשה ואומר כי המפוח נשרף מרוב
נפחו באש והעופרת תס ועדיין רעים לא נתקו והוא משל על ישראל שידבר הכניח אליהם השכם
והערב באלו נשרף מרוב דברו אליהם כלומר נחר גרובו בקראו אליהם תמיד וכן אמר במקום
חר על כן חננתי בנביאים הרגתים באמרי פי ועם כל זה לא ייסרו ולא יאמינו לקול הנביא :
נאשתם , כתיב מלה אחת וקרי מרין מילין : ערוף , מקור או יהיה תאר לכורף בשקל
גדול : נחקו , מנכין נפעל :

ז (ב) בשערים האלה , שבעה שערים היו בעזרה שלשה בנכין ושלשה בדרום ואחד במזרח
ואמרו עמוד בשער בית ה' הוא שער מזרחי כי הוא המיוחד שנשערים : (1) ואשב ה'
אתכם

ירמיה ז

אם עשו תעשו משפט בין איש ובין רעהו : (ו) גר יתום ואלמנה
לא תעשו ודם נקי אל תשפכו במקום הזה ואחרי אלהים אחרים
לא תלכו לרע לכם : (ז) ושפנתי אתכם במקום הזה בארץ אשר
נתתי לאבותיכם למן עולם ועד עולם : (ח) הנה אתם בטחים
לכם על דברי השקר לבלתי הועיל : (ט) והנביר צלח ונאף
והשבע לשקר וקטר לבצעל והלך אחרי אלהים אחרים אשר
לא רעתם : (י) ובאתם ועמדתם לפני בית ה' הזה אשר נקרא
שמי עליו ואמרתם נצלנו פתח באחנא למען עשוות את כל
ותו עבת האלה : (יא) המערת פריצים היה הבית הזה אשר נקרא
שמי עליו בעיניכם גם אנכי הנה ראיתי נאם יהוה : (יג) פי לכו
בא אל מקומי אשר בשילו אשר שפנתי שמי שם בראשונה וראו
את אשר עשיתי לו מפני רעה עמי ישראל : (יד) ועתה יען עשו חכם
את כל המעשים האלה נאם יהוה ואדבר אליכם השכם ודבר
ולא שמעתם ואקרא אתכם ולא עניתם : (יד) ועשיתי לבית
אשר נקרא שמי עליו אשר אתם בטחים בו ולמקום אשר נתתי
לכם ולאבותיכם באשר עשיתי לשלו : (טו) והשלקתי אתכם

מעל

ר ש י

קדמוסי : (ט) הגנוב רנוח וגומר . צתמיה וכי חלה תעשו ויועיל
הסיכל לכם : (יא) המערת פריצים . צעיניכם הבית הזה צתמיה . הנה
ראיתי . שכך הוא צעיניכם : (יד) כאשר עשיתי לשילו צימו עלי כאשר
השלכתי

ב א ו ר

דקשע , בין נברא ובין סברוהי . (הכשדי) . (ו) גר וכו' . זכר חלה , וה"ה לאחרים ,
אלא זכר חלה , לפי שהם עשוקים צרות , לחולשתם . (ד"ק) . ודם וגו' . בכל מקום
הוא רע , ובמקום הזה הוא יותר רע , שהוא מקום השכינה . (הכ"ל) . אלהים אחרים .
טענות עממיות . (הכשדי) . לרע לכם . אתם יודעים , כי לרע לכם הוא הליכתם אחרי
אלהים אחרים , כי צומק אתם עושים זה , אתם נופלים לפני אידיכם . (ד"ק) . (ז) למן
וכו' . לפי דעת מסדר הטעמים , מוסבות המלות האלה על מאמר ושכנתי גו' , האומר בראש
המקרא , כי הוא הפריד מלת לאבותיכם נטעם את"ת , ועל פיו תרגמתי אשכנזית . ולד"ק
ול דעת אחרת בזה . (ח) לבלתי הועיל . המלות האלה הן מאמר מיוחד , כי מלת השקר
מוכרת

תרגום אשכנזי

מ

העבט , איינער געגען דען צנדערן ; (ו) דריקעט איהר פֿרעמדלינג , וואָז
 אונד וויטטווע ניכט , פֿערגיסעט ניכט אונשולדיג בלוט אין דיועס אָרטע , האַנגעט
 ניכט פֿרעמדען געטטערן אָן , צו איירעס עוויגען שאַדען : (ז) דאָן זיכר' איך
 איך וואָהנונג צו אין דיועס אָרטע , אין דעם לאַנדע , דאָן איך איירען פֿאַר-
 פֿאַהרען גאַב , פֿיר אונד פֿיר . (ח) זעהט ! איהר פֿערטרויעט אויף פֿאַלשע וואָרטע —
 דים פֿראַמטט איך ניכט . (ט) וויא ? שטעהלען , מאַרדען , עהעברעכען —
 פֿאַלש שווערען , דעם בעל רייכערן , פֿרעמדען געטטערן אָנהענגען , דיא
 איהר עה'דעם ניכט קאַנטעט — (י) אונד איהר קאַמטט נאָך הער , שטעללעט
 איך פֿאַר מיך הין אין דיועס הויזע , דאָן נאָך מיינעם נאַמען גענאַנט ווירד ,
 שפּרעכעט : "וויר זינד גערעטטעט ! " זאַלכע גרייער לטהאַמען איכט איהר
 אויף ! — (יא) אויט דיועס הויז , נאָך מיינעם נאַמען גענאַנט , איינע
 מערדערהעלע אין איירען אויגען ? — יא , איך זעה' עם וואָהל , שפּריכט דער
 עוויגע . (יב) אַבער געהט נור הין צו מיינעם וואָהנויץ אין שילר , וואָ איך
 אוינסט , אין פֿריהערן צייטען , רעזידירטע ! זעהט ! וויא איך מיט איהם פֿערה-
 פֿוהר וועגען דער לאַסטערטהאַטען מיינעם פֿאַלקעס ישראל ! (יג) איהר איבעט
 נון אַללע דיוע בוכענשטיקע , שפּריכט דער עוויגע ; איך וואָרנע איך מיט יעדעס
 מאַרגען — איהר געהאַרבעט ניכט , איך רופֿע איך — איהר אַנטוואָרטעט
 ניכט : (יד) דרום פֿערפֿאַהר' איך מיט דעם הויזע , דאָן נאָך מיינעם נאַמען
 גענאַנט אויט , אויף וועלכעס איהר פֿערטרויעט — מיט דעם אָרטע , דען איך
 איירען פֿאַרפֿאַהרען אונד איך גאַב , וויא איך מיט שילר פֿערפֿוהר .
 (טו) איך ווערפֿ' איך הינוועג אויס מיינעם אַנגעוויכט' וויא איך איירע ברידער ,
 אפרים

ב א ו ר

מופּרדת באת"כח , וכן תרגמתי . (ט) הגנוב וגו' . התחשבו , שתעשו מעשים דעים
 ותכלו מעשיכם , בעבור שתבואו , ותעמדו לפני בנית הזה , כאשר אתם אומרים , אשר שתעשו
 את כל התועבות האלה , ותבואו בנית הזה . (דד"ק) . וקטר לבעל . ומסקין בוסמין
 לבעל . (הכשדי) . (י) למען וכו' . המאמר הזה מופרד מאשר לפניו , כי מלת נצלנו
 מוקדת באת"כח , ועל פי זה מקורנם אשכנזית . (יא) המערת וגו' . דברי האלהים אל
 דשני ישראל : התחשבו את בית מקדשי , אשר אמרתי , לשכן שמי הגדול והנורא שם , למערת
 פריכים , מושגתי המדות , רוחמים עובדי דרך , וחומסים את חילם , אשר יסרתו מעיני בני
 אדם , לעשות מעשיהם המזבילים ? כי אתם תעשו כל דבר נבלה , ותבואו ותטמאו משכני
 הקדוש בתועבותיכם הגדולות . אשר וכו' . המאמר הזה הוא כעין מאמר מוסגר (פארענג
 טהעוים) , ולכן מלה עליו מוקדת בטעם טפחא , שהוא מפסיק יותר מטעם הבור כמלת
 הזה , כדוע למדקדקים , וקרוכ לזה תרגמתי אשכנזית . וגם וגו' . אף קדמי כן גלי .
 (הכשדי) . וכדמתורגם אשכנזית . (יב) מקומי . לאתר בית שכינתי . (הכ"ל) . וראו
 וכו' . ראו מה עשיתי לו , מפני רעת עמי ישראל , שהרצתי איתו , וסילקתי שכינתי ממנו ,
 וגלה הארון ממנו , והיה עם פלשתים (שמואל א' ד' ב' יג') , ולא תשגתי לכבודו , אשר שגשג
 היו מבזים איתו , וכן אעשה בנית הזה . (מדברי דד"ק) . (יג) ואדבר וגו' . זלחתית
 לוותכונית כל עבדי כנייא , מקדים וימלל , ולא קבלתי , ואתנבוא לכוון , ולא תנתון .
 (הכשדי) . השכם . בכל יום , ננוקל ננוקר , וכדמתורגם בל"א . (טו) והשלכת יוכו' .
 ואגלי

תרגום אישכנזי

אפרים'ם נאכקאממען אללע , הינוועגווארף . (טו) דוא (ירמיהו) אבער , בעטע ניכט פֿיר דיוועס פֿאלק , ערהעכע קיין יאמערדגעשרייא , קיינע שטיממע דעס פֿלעהענס ! פֿערווענדע דייך ניכט פֿיר זיא — אויך הערע דייך ניכט .
 (יז) זיהסט דוא ניכט , וואס זיא טהון אין דען שטערטען יחודה'ס , אין ירושלים'ס שטראסען ? — (יח) דוא קינדער זאממעלן האַלץ , דוא פֿעטער צינדען פֿייער און ; דוא ווייבער קנעטען טייג , פֿעדפֿערטיגען קוכען פֿיר דעס היממעלס קעניגין (דוא זאננע) , גיסען פֿרעמדען געטטערן טראַנקאפֿער , זאויף דאס זיא מיד קרענקען . (יט) מאַכען זיא דען מיד פֿערררום ? שפּריכט דער עוויגע , נור זיך

ב א ו ר

ואנלי יחזקן חרעצות שכינתי . (הכדי) . את וגו' . ית כל זרעא דישראל . (הכ"ל) .
 זרע אפרים . עזרת הכנענים אגלו , וכוונת איתם לאפרים , לפי שהמלכות היתה לאפרים , מיום שחלקה המלכות , ומאז ואלוהי נקראו עזרת הכנענים בשם אפרים . (רד"ק) . והנה הוכיח הכניח את בני עמי , בהראיתו להם את משפט ה' הנדיק , אשר עשה בשני דורות , שחרדו בו , והם (א') דור עלי הכהן ושמאל הכניח , אשר נפס האלפים לפני פלשתים , בחמור למעלה (פסוק י"ב) , (ב') דור הושע בן אלה , מלך באמרון , אשר הגלה אותו שלמנאסר , מלך אשור , עם כל עזרת הכנענים (מלכים ב' י"ז וי"ו) . (טו) ואל תשא עיניך הגבהת הקיל כמו (ראשית ב' ל"ח) ויאעאוקילי . (רד"ק) . רנה . צעקת יללה , כמו (איכה ב' י"ט) קומי ריני בלילי , ודומיו , וכן תרגמתי בל"א חפנע . ענין בקשה ותחנה , כמו (ראשית ב' ג') ופנעולי , וכמו שפרגס הכסדי : ולא תבטיחן קדמי , והעם , לא תתחנן אלי בעבור ישראל , וכדמות רגס בל"א ביוגו' . ארי לא לעווא קדמי , לקבלא בליתך . (הכסדי) . (יח) הבנים וכו' . כל בני הנביא מתעסקים בעבודה זו , לשאר שיקבלו בעבודה . (רד"ק) . **כוננים** מיני מאלים , שהיו מבינים ומניסים לחלכת השמים , וכן (לחזק"מ"ד י"ט) עיניו לה כווננים , וכן (עמוס ה' כ"ו) זאת כיון כלמיכס , ואלוהי קראם כווננים , לפי שמכווננים לבס ודעתם אליהם , לעשותם ולתקנס היעב . (הכ"ל) . ובאמת הוראת המלה הזאת על מינו לחס , אשר הקריבו עובדי אלילים לעבניהם על זולתן , במערכות סדורות (דומה לתם הפנים במשכן ה' , חלה ישראל) , ולכן נקראו כווננים מענין סדור מכיון , והלשונות האלה נקראים בפי' (סועטאנום , הסיפור הרומי , פאניציציא) , ובל"א (קובען) , וכן תרגמתי אשכנזית . למלכת השמים . לשון מלכה , רונה לאמור , לכובד גדול שבשמים , ויונתן תרגם : לכובדת שמיא . (מדברי רד"ק) . ולפי הנראה הכוונה בזה על השמש (ראה בניאורי לספר ישעיהו ס"ה י"א) , שהיא מולכת על כוכבי לכת , אשר סביב לה יחלכון , והיא **מלכת** השמים . השמים , ועל פי זה תרגמתי בל"א . ויתכן לפרש מלת **למלכת מעין מרדך** , תועבת הכנענים (פֿעניציער) , והוא מורה על כובד מכובדי לכת , הנקרא (סאטורנוס) בל"ע , ובו הקריבו הכנענים ויושבי העיר (קארטהאגא) בחלק (אפֿריקא) את ילדיהם האלונים , והיוונים הקריבו לו דמות דפוס ילדי קטנים , עשויים מבנק , כידוע לקורא בהגליהם , *) והמזרים קראו לאל לזה : מלך השמים , ולפי זה היה כוונת מלת כווננים במאמר זה ענין דפוס , כמו שכתב הש"י ז"ל , ואין להאריך עוד . וראה בניאורי לספר מנחה טהורה (עמוס במקום הנזכר למעלה) . למען וגו' . גדול לארגזא קדמי * (הכסדי) * (יט) האותי וכו' . הם עשויים להכעיסני , וכי סבורי' הם , שהם מכעיסו' אותי , כי לא תחול בני מדת הכעס , ולא מדה אחר' , אינ' מכעיסו' אותי , לא עמנו , כי עליה יחול הכעס וחרון אף * (רד"ק) . הלא אוח' . הלא לאחא להן * (הכסדי) . למען וגו' .

*) S. Seybolds Einleitung in die griechische und römische Mythologie, p. 31.

יַעַל פָּנַי כַּאֲשֶׁר הִשְׁלַכְתִּי אֶת־כָּל־אֲחִיכֶם אֶת־כָּל־זֶרַע אֲפָרַיִם :
 (טו) וְאַתָּה אֱלֹהֵי־הַתְּהַלְּלִים בְּעַד־הָעַם הַזֶּה וְאֶל־הַשָּׂא בְּעַד־כֶּם רַגְלֵךְ
 וְהִפְלֵה וְאֶל־תִּפְגַּע־בִּי כִּי־אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ אֹתְךָ : (יו) הַאֵינְךָ רֹאֵה מָה
 הַמָּה עֹשִׂים בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם : (יח) הַבָּנִים מִלְקָטִים
 עֲצִים וְהָאֲבוֹת מִבְּעָרִים אֶת־הָאִשׁ וְהַנְּשִׂים לְשׁוֹת בְּצֶאֱךָ לַעֲשׂוֹת
 בָּנִים לְמַלְכַת הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּךְ נֶסְכִים לְאֱלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן
 הַכְּעִיסֵנִי : (יט) הֲאֵתִי הֵם מְכַעְסִים נְאֻם־יְהוָה הֲלֹא אַתֶּם לְמַעַן

בשר

ר ש י

הַשְׁלַכְתִּי עַמִּי הַשְׁנֵטִים : (יח) לַעֲשִׂית כּוֹנִיִם • דְּפֹס הַכּוֹכָב : לְמַלְכַת
 הַשָּׁמַיִם : כּוֹכַב הַגְּדוֹל הוּא קוֹרֵן מַלְכַת הַשָּׁמַיִם • לְשׁוֹן מַלְכָה וְכֵן תִּי מַלְכַת
 שְׁמִי

מבלל יופי

אחכס, אעמידכס בשכוכס במקוס הזה ולא תגלו ממנו וכמוהו החייתס כל פקבה אס העמידתס
 אותס נמיס : (ד) אל תצטקו לכס אל דברי השקר, לשון צטחק נקשר עם מלת אל ועס מלת
 על זכר הפסוק הוא אל דברי ונפסיק הנה אתס נצטחיס הוא על : היכל ה' כתב הריק"ס כי
 אמר היכל ה' שלשה פעמים לפי שהיו שלשה בתים אולם והיכל ודביר ונקראו כל השלשה היכל
 לפי שהוא היה הגדול שבששתן וכירושו צטרפו : וכתב רד"ק ויתכן כי הכפל לחזק כי כן מנהג
 הלשון לכפול המלות לחזק הענין פעם בשתי מלות פעם בשלש [וכירושו אל תצטקו אל דברי
 השקר שאתס אומרים היכל ה' המה לא יסריב היכליו ויונתן תרגס לא תתרחקו לכוך על פתגמי
 נביאי שקרא קדס היכלא דה' אתין פלחין קדס היכלא דה' אתין דבחין קדס היכלא דה' אתין
 סגדן תלת זמנין בשתא אתין מתחזין קדמוהי"ל] : (ה) עשו, מקור בו"ו כמו בה"א : (ו) גר
 יתום, כמו שמשירח בחסרון ו"ו החבור : (ז) למן עולם, הלמ"ד מורה על העצם עכמו כמו
 מלת את ויספיק הענין זולתה : ועד עולם, רוצה לומר כל ימי עולם : (י) נצלנו, נפלס
 נפעלנו ענין הלה : (יא) המערה, הה"א בנעיש : (טו) ואל תשא, ענין הנבחה
 הקול כמו וישא עשו קולו : דנה, נעקה כמו ויעבור הדנה קומו רוגי בלילה : ואל תפגע בי,
 ענין תחנה ובקשה : (יח) לשוה נפק, אמר כן על שס סופו : בונים, פירוש מיני מאכלים
 שהיו מכינים ומנישים למלאכת השמים ולכלאים וכן עשינו לה בונים וכן ואת כיון כלמיכס וחולי
 קראס כונים שהיו מכונים דעתס ולבס עליהס לעשותס ולתקנס היטב : למלכת השמים,
 חסר אל"ף ושרשו לאך ענין מלאכה ופירושו כמו מעשה השמים כלומר לכיבדים : ויש מפרשים
 המ"ס שרש לשון מלוכה רוצה לומר לכוכב גדול שבשמים : ויונתן תרגס לכוכבת שמיא :
 נחכה, לרוב מר כתה לבא עליהס כדבר הנתך אמר כן והוא ענין הנקה והרקה ואמר נתכת על
 אפי ועל חמתי כן הוא דרך הלשון להיות נזכר הפועל עם השם הדבק בו יהיה ראשון או אחרון
 כמו ותדבר מרים ואהרן ותכתו' אסתר ומרדכי ותאכל היא והוא נרי בתי ואמהותי לזר תשצנוני :
 ובערה, אמר כן מבלי זכר האש לפי שהחמה ענין חמימות וטבע האש אשר באדס מוליד
 הכעס והחמה : (כא) ספו, ענין תוספת שני שרשים וענין אחד יסף וספה וכן ספית
 קטאת על קטאת לספית עוד : ואפשר גם כן ספו משרש יסף בשקל שנו רדו והכווי הזה אינו
 למזנה רכזית אלא כאומר לקבירו עשה מה שתעשה כי לא יועילך : (כד) במועצות, פירוש

ירמיה ז

בַּשָּׁת פְּנֵיהֶם : (כ) לִכְן כֹּה־אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אֲפִי וְחִמְרֵי
נִתְּכַת אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה עַל־הָאָדָם וְעַל־הַבְּהֵמָה וְעַל־עֵץ הַשָּׂדֶה
וְעַל־פְּרֵי הָאֲדָמָה וּבְעֶרְהָ וְלֹא־תִכְבֶּה : (כא) כֹּה־אָמַר יְיָ הוֹה צְבָאוֹת
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלוֹתֵיכֶם סָפוּ עַל־זִבְחֵיכֶם וְאָכְלוּ בִשָּׂר : (כב) פִּי
לֹא־דִבַּרְתִּי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם וְלֹא צִוִּיתִים בְּיוֹם הוֹצִיאָ הוֹצִיאֵי קְרִי אוֹתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל־דְּבָרֵי עוֹלָה וְזֹבַח : (כג) פִּי אִם־אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה
צִוִּיתִי אוֹתָם לֵאמֹר שִׁמְעוּ בְּקוֹלִי וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְאַתֶּם תִּהְיוּ
לִי לְעַם וְהִלַּכְתֶּם בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲצַוֶּה אֶתְכֶם לַמַּעַן יִטֵּב לָכֶם :
(כד) וְלֹא שִׁמְעוּ וְלֹא־הִטּוּ אֶת־אָזְנוֹם וַיִּלְכוּ בְּמַעֲצוֹת בְּשָׂרֹת לָבָם

הרע

ר ש י

שְׁמִיית : (כ) נִתְּכַת • יורדה ומגיעה כמו ומטר לא נתך ארצה (שמות ט')
לא מטא : (כא) עולותיכם • שחתם מקריבים כליל טוב לכם שתוסיפו אותם
לשמים ותאכלו הבשר שהרי אינם מוקדשות לפני ולמה הפסידום : (כב) ביום
הוציא אותם • תחלת הנאי לא היתה חלל חם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם
את צריתי והייתם לי סגולה (שם י"ח) : (כד) גשרירות לכם • צמורה
לכם

ב א ו ר

שִׁבּוּשׁוֹ בְּמַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים , כִּי אֵינִי אֵיכִי רֹאשׁוֹ , שֶׁאֵכֶס עַל־מַעֲשֵׂיהֶם , אֲפִילוֹ אִם תִּחְלֹבֵי שׁוֹם
מִדָּה , מִה שֶׁלֹּא תִחְלֹב , כִּי לֹא יִזְקֶק לִי מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים , וְלֹא יִטִּיבוּ לִי מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים , כִּמוֹ
שֶׁאֵמַר אֱלֹהִים לְאִיּוֹב (אִיּוֹב ל"ה ו'ו') אִם סָטָאת מִה תַּפְעַל בּוֹ , וְרַבּוֹ פִּשְׁעֶיךָ מִה תַּעֲשֶׂה לָּוֹ ,
וְגו' , וּמִה שֶׁאֵמַר בְּתוֹרָה (דְּבָרִים ל"ב כ"א) כַּעֲסוּבֵי בַּהֲבַלְיָהֶם , דְּגַדָּה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם ,
אֲבָל הוּא יִתְבַּרֵךְ אִין בּוֹ מִדַּת כַּעֲס , וְלֹא מִפְּסִיּוֹת הַמִּדּוֹת , הַמְצִיּוֹת בְּנֵי אָדָם , כִּמוֹ הַכַּעֲס ,
וְחֹלְתוֹ • (רד"ק) • (ב) לִבְנֵי וכו' • כִּי הֵם עוֹשִׂים , לַהֲכַעֲסֵנִי , וְהַכַּעֲס יִחַל , וְאִף וְחַמָּה •
(הכ"ל) • הִנֵּה וְגו' • הֵא רֹגֵזוֹ וְחַמְתִּי חַל בְּאַחֲרָא הַדִּין • (הכש"י) • וְכַעֲיִן זֶה תִּרְגַּמְתִּי
אֲשַׁכְּנוּת • וְרֹאה בְּצִיאַר רֵשׁ"ל (לְסַפֵּר שְׁמוֹת ט' ל"ג) , וְכֵן בִּיאַרְגַּס פֶּה , וְלִדְעַת רֵד"ק ז"ל
מִלֵּת נִתְּכַת בּוֹה עֵינִן הַנֶּקֶה וְהַתְּכָה (רֹאה בְּדַבְרֵי ר' שְׁלֵמָה מ' מִלְךְ) , אֲךָ לֹא יִתְכַנֵּה לַהֲמַשֵּׁךְ
הַמֵּאֲמָרִים , כִּי אֲמַר בְּסוֹף הַמִּקְרָא וּבְעֶרְהָ וְלֹא תִכְבֶּה , וְאִין לִשׁוֹן זֶה נּוֹפֵל עַל דְּבָרִים נְכוּלִים
וְנִקְיִים • (כא) עולותיכם וכו' , הַכִּיּוּן הַזֶּה אֵיכָה מְנוּה רַבּוּתִית , אֲלֵא כֹאֲדָם , שֶׁאֲמַר
לְחַבְרֵי , עֲשֶׂה מִה שֶׁתַּעֲשֶׂה , כִּי לֹא יוֹעִילְךָ • (מִדְּבָרֵי רֵד"ק) • וְזֶה הוּא אֲמָה שְׁקוֹרְאִים
הַמִּדְּקָדִים : כִּיּוּן עַל דֶּרֶךְ שְׁמוֹק וְהִיתוּל (אִירָאָנִישׁ) , כִּמוֹ (קֵהֶלֶת י"א ט') שֶׁמֶת בְּחֹר
בִּילְדוּתְךָ , וְדוּמִיו , אֲךָ הַסֶּכֶס הַמִּתְרַגֵּס אֲשַׁכְּנוּת בִּיאַר עַל פִּדְעַת רֵשׁ"ל , רֹאה אֵת דְּבָרֵי
בּוֹה • סָפּוּ • מֵאֲרֵשׁ יִסָּף , עַל מִשְׁקַל שְׁבּוּ (רֹאשִׁית כ"ה') רֵדוּ (שם מ"ב ב'), או
מֵאֲרֵשׁ : סָפּוּ , עַל מִשְׁקַל פִּנּוּ (בְּמִדְּבָרֵי ד' כ"ה) : , וְשִׁנְיָהֶם עֵינִן
הוֹסֵפָה • (בִּיאַר בְּהַפְטָרוֹת) : • בִּשָּׂר • מִקְרָבֵן תוֹרָה וְנַחֲמֵי שְׁלָמִים • (כב) כִּי לֹא
וְגו' • יֵשׁ מִפְּרָשִׁים , כִּי הִיא הַמְנוּהָ הַרְאִשׁוֹנָה , וְהוּא מִה שְׁנוּהָ אֹתָם נִמְרָה , שֶׁאֵמַר בּוֹ (שְׁמוֹת
ט')

הרגום אשכנזי

כ"ב

איך טהון זיא עם , ציהען זעלבסט זיך שאַנדע צו , (כ) פֿירוואַהר ! זאָ שפּריכט גאַטט , דער הערר : זעהט ! מיין צאָרן , מיין גרים פֿעהרט הערראָב אויף דיוען אָרט , אויף מענשען , אויף פֿיה , אויף דעם פֿעלדעס ביימע , אויף דער ערדע פֿריכטע — לאַדערט , אונפֿערלעשליך , עמפּאָר . —

(כא) זאָ שפּריכט דער עוויגע צבאוח , דער גאַטט ישראל'ס : איירע בראַנד־אָפּפֿער שלאַנט נור אינמער צו איירען שלאַכטאָפּפֿערן , דאַמיט איהר דאָך פֿלויש עסמעט . (כב) דען איך האַבע מיט איירען עלטערן ניכטס גערעדעט , איך האַבע איהנען ניכטס בעפֿאַהלען , אַלס איך זיאָ אויס דעם לאַנדע מצרים'ס פֿיהרטע , וועדער פֿאָן בראַנד־נאָך פֿאָן שלאַכטאָפּפֿער ; (כג) זאָנדערן דאָן האַכ' איך איהנען בעפֿאַהלען , אונד געזאָגט : געהאָרעכעט מיינער שטיימע , זאָ ווילל איך אייער גאַטט זיין , אונד איהר זייד מיין פֿאָלק ; וואַנדעלט גאַנץ אין דעם וועגע , דען איך אייך געביטען ווערדע , דאַמיט עס איך וואַהל ערגעהע . (כד) אַבער זיאָ הערטען ניכט , נייגטען ניכט איהר אָהר דאָזי ; זאָנדערן פֿאָלגטען אייגענס ראַטהע , דעם דינקעל איהרעם בעזען דערצענס , אונד וואַנקטען

ב א ו ר

ט"ו כ"ה) שס עס לו חוק ומשפט , והוא מה שאמרו רבותינו"ל (סנהדרין דף כ"ו) , שבת ודינין במרה איסקוד , ולא זיה על דבר עולה אנזכח , ויש לפרש גם כן , כי עיקר המכות לא היתה על דברי עולה חזק , אלא : שמעו בקולי , והייתם לי לעם , וזוה התנאי נתן להם התורה , ואין בכל עשרת הדברים , שאס כלל התורה כלה , זכר עולה חזק , ואף פשידבר על הקרבנות , לא זיה להם , שיקריבו קרבן , אלא (ויקרא א' ב') אדם כי יקריב מכס קרבן , אס ישעה מדעתו , יהיה כך וכך , והתמידים , שזוה בהם , הוא לכבוד הבית , והיו באין לנבזר , אבל ליחידים לא זיה להקריב קרבן , כמו שזוה ליחידים , לעשות משפט ושאר המכות , ולא זיה ליחיד לעשות קרבן , אלא אס כן יטעא בנזוג , וזוה בשריפת האימורין , להשיב הסוטה אל לבו , לכוף התאות הנבניות , לפי שתולדת פמחלב ודס , ויהיה נזר , שלא יהיה שוגג במזוה , כלשכן מויד , והתמידים גם בנין הבית לעבודה , אפשר שהוא כמו שכתב מורה נדק , רבינו משה ז"ל (הוא רבינו משה בן מימון ז"ל , בספרו המפואר : מורה נבוכים) : להעתיק הדיעות הזרות , ובנין היכולת , שהיו לשם עבודה זרה , רצה להעתיקם לעבודת האל , ושימחה שם עבודה זרה מהם . (רד"ק) . וזה טעם הכתוב בפרשת זו (ויקרא ז' ל"ח) , צוים צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם לה' , קרבניהם דייקא , כלומר , מה שהם מקריבים , יקריבו לה' , וכתב עוד (ויקרא י"ז) למען אשר יביאו בני ישראל את זבחייהם אשר הם זבחים על פני השדה והביאום לה' וגו' , ולא זנחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זוכים אחריהם (שם וי"ו) , וכן אמר דוד המלך , עליו השלום (תהלות מ' ז') : זבח ומנחה לא חפצת , אזכים כרית לי , עולה ושתאה לא שאלת , ועיין בהקדמת הר"י אברבנאל ז"ל לספר ויקרא (ביאור בהפטרות) . (כד) במועצות . שלהם , כמו (תהלות ה' י"א) יפלו ממוענותיהם , וחד מן חבריו אמר הטעם , במוענות ובשרירות לבס הרע . (הכ"ל) . בשדירות וכו' . בהרהור לבהון (הכשדי) . וכן מתורגם אשכנזית . ויהיו וגו' כלומר , ועל ידי זה הלכו הלך וכסוג אחר מדרך האמת , ולא הלכו לפנים , לקראת התכלית , הוא הטוב הנמור , וכמו שאמר (פסוק הקודם) למען ייטב לכם . (ביאור בהפטרות) . והכשדי תרגם בדרך אחר : ואחזרו בפולחני קדל , ולא שויא דחלתי לקביל אפיהון . (כה) למן היום וכו' . למ"ד הכולל , שנכל העת ההיא היתה כזאת , ואמר שאמר , עד היום הזה , כולל

תרגום אשכנזי

וואַנקטען איממער מעהר צוריק, אונד גינגען פֿאַרווערטס ניא, (כה) פֿאַן דעם טאַגע אָן, דאַס איירע פֿאַרפֿאַהרען אויס דעם לאַנדע מצרים געגאַנגען זינד, ביס אויף דיווען טאַג. איך שיקטע אייך מיינע דיהנער, דיא פֿראַפֿעטען אַללע; מיט יעדעם טאַגע, מיט יעדעם מאַרגען שיקט' איך זיא. (כו) אַבער מאַן הערטע ניכט אויף מיד, אונד נייגטע ניכט ראַן אָהר; כליב האַרטנעקקיג איממער, אונד טהאַט מעהר בעזעם, אַלס דיא פֿאַרפֿאַהרען נאָך. (כז) אויך דוא ווירסט איהנען אַללעס דיוועס פֿאַרשטעללען, אונד זיא ווערדען קיין געהער ריר געבען; זאָ פֿיל דוא רופֿעסט, זיא אַנטוואַרטען ניכט. (כח) זאָ זאַגע דען פֿאַן איהנען, דים איזט דאַן פֿאַלק, דאַן דער שטיממע דעם עוויגען, זיינעם גאַטטעם, ניכט געהאַרטע, ניא שטראַפֿלעהרע אַננעהמען וואַללטע; הין איזט דיא וואַהר־הייט, אויס איהרעם מונדע אויף איממער געשידען. (כט) שעדע זיא אַב, דיא קראַגע, ווירף זיא דהין! שטיממע אָן דאַן קלאַגעליד, אויף אַיינזאַמען העהען! דען דער עוויגע פֿעראַכטעט, פֿערזוירפֿט דיוע ברוט, דיא זיינען צאָרן פֿערדיהנט. (ל) דיא זעהנע יהודה'ס טהון, וואַס מיספֿעלליג איזט, שפּריכט דער עוויגע, שטעללען איהרע שייסליכען געזען אין דאַן הויו הין, אויף וועלכעם מיינ נאַמע געגאַנגט איזט, דאַס עם פֿעראַונרייניגעט ווערדע.

(לא) ערדיכטען זיך אַנהעהען צו תּוֹפֶת, אים טהאַלע **בְּיַהֲנוּם**, אום איהרע זעהנע אונד טעכטער דאָרט אין פֿייער צו פֿערברענגען, וואַס איך ניא

בע

ב א ו ר

כולל גם הדור הזה, במלות ואשלת אליכם, כלומר לכס ולאבותיכם, וטעם ולא שמעו השני מענין הבלתי כדע, כלומר, הראויים שימעו, אתם ולאבותיכם, וכמו שתרגמתי. (ביאור בהפטרות) • יום השכם ושלוח • שיעורו, מדי יום ביומו, ובכל בוקר ובוקר, ואמר הר"ק, וזה לשונו: כי רוב ההזרה תהיה בבוקר, קודם זילך האדם למלאכתו, ע"כ • (הנ"ל) • (כו) • הרעו מאבותם • בכל דור ודור, רובם הרעו מאבותם, כמו מנשה ואמון, שהיו אחרונים, הרבו אשמה מן הראשונים • (רד"ק) • (כז) ודברת וגו' • עבר מיהוסף לעתיד, בעדות הנביא, והפעל הנא אחריו, כלומר, גם אתה תדבר אליהם, ככל שאר הנביאים שקדמוך, וגם אליך לא ישמעון • (ביאור בהפטרות) • (כח) אבדה וכו' • אפילו מפייהם אבדה וכרתה האמונה, שלא יאמרו אמת בפייהם, כל שכן בלבבם, כי רוב בני אדם מדברים בפייהם, מה שאין כן בלבבם, להראות את עצמם טובים, ואינם, הפך מי שנאמר עליו (תהלות ט"ו ב') ודובר אמת בלבבו, אבל לא אפילו בפייהם אין אמת • (רד"ק) • אמנם לפי נוסח הטעמים (שמלת האמונה נקודה בטעם קטן, שהוא מפסיק גדול, שיעורו כפשוטו, אבדה האמונה מנביאיהם, כי נכרתה מפייהם, ואין לשמוך עליהם) • (ביאור בהפטרות בתיספת קצת) • (כט) גוי • מלאך וגו' את ראש (איוב א' כ') • (הנ"ל) • נזרד • גידול השער נקרא נזר, לפי שהוא פאר לראש, וטעם לשון נקבה על האומה • (הנ"ל) • ומנהג האבלים בארצות הקדם, לגזא את שער ראשם, ולקרוא קרחה בין עיניהם, כנודע מספרי הקודש • והכשלי תרגם בדרך אחר: תלישי על רבבך, דיגלון • דור עברתו • כלומר, דור המסוגל, להאשיך עליו עברתו, על ידי פשעיו, ויונתן תרגם: דרא דעברו על מימריה, והוא דרש • (ביאור בהפטרות) • (ל) שמו וגו' • אמו ומנשה עשוכן, כמו שכתוב (מלכים ב' כ"א ז'), ובני יהודה עמהם • (רד"ק) • (לא) התופת וכו' • מקום היה

הֲרַע וַיְהִי לְאַחֹר וְלֹא לְפָנָיִם : (כה) לְמַן הַיּוֹם אֲשֶׁר יֵצְאוּ אֲבוֹתֵיכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה וְאֲשַׁלַּח אֵלֵיכֶם אֶת־כָּל־עַבְדֵי הַנְּכֹאִים
יוֹם הַשֶּׁסֶם וְשַׁלַּח : (כו) וְלֹא שָׁמְעוּ אֵלַי וְלֹא הִטּוּ אֶת־אָזְנָם
וַיִּקְשׂוּ אֶת־עַרְפֹּם הֲרַעוּ מֵאֲבוֹתָם : (כז) וַדַּבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְלֹא יִשְׁמְעוּ אֵלַי וְקִרְאתָ אֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲנוּכָה :
(כח) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם זֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהָיו
וְלֹא לָקְחוּ מוֹסֵר אֲבֹדָה הָאֱמוּנָה וְנִכְרַתְתָּה מִפִּיהֶם : (כט) גֹּי גֹרֵף
וְהַשְׁלִיכֵי וּשְׂאֵי עַל־שָׁפִים קִנְיַת כִּי מָאֵס יְהוָה וַיִּטֵּשׂ אֶת־דָּוָר עֲבַרְתּוֹ :
(ל) כִּי־עָשׂוּ בְנֵי־יְהוָה הֲרַע בְּעֵינֵי נְאֻם יְהוָה שָׁמְנוּ שְׁקוּצִיתָם בְּבֵית
אֲשֶׁר־נִקְרָא שְׁמִי־עָלָיו לְטָמְאוֹ : (לא) וּבְנוּ בָמֹת הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר
בָּגִיאוּ בְּךָ הֵנָּם לְשַׁרְף אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בָּנֹתֵיהֶם בְּאֵשׁ אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתִי
וְלֹא

ר ש י

לְבַס לַשֶּׁן אֲשׁוּרָיו (מִדְּבַר כ"ד) : (כה) יוֹם הַשֶּׁסֶם וְשַׁלַּח • נוֹדֵי יוֹם
צִוּוֹם הַשֶּׁסֶם וְשַׁלַּח : (כט) גֹּי גֹרֵף • תְּלָשׁוּ שַׁעֲרֵךְ כְּמוֹ וַיִּגַּז שְׁלוֹם (סס י"ט)
וַיִּגַּז אֶת רֹאשׁוֹ (אִיּוֹב מ') • ל"ח נִזְרָךְ כְּתָרְךָ לַשֶּׁן גְּדוֹלָה וּבֶן תִּירְגַּס יוֹנָתָן רִצְרֻזְךָ
וּבֶן חֲצֵרוֹ מִנְחָם : וַיִּטֵּשׂ • וַיַּעֲזוֹב : (לא) צְמוֹת הַתּוֹפֵת • הוֹא הַמּוֹלֵךְ
שֶׁהִיָּה שֶׁל נַחֲשֵׁת וּמוֹסִיקִין אֹתוֹ מִתַּחַת וַיִּדּוּ פְשׁוּטוֹת וַיִּנְסְקוּ וְנֹתַנִּין אֶת הַיֶּלֶד עַל
וַיִּדּוּ וְהוֹ נְכוֹה וְכוּ' וְהַכּוֹמְרִים מִקִּישִׁין בְּתוֹפִים שֶׁלֹּא יִשְׁמַע הַאֵב קוֹל הַבֶּן וַיִּכְמְרוּ
רַחֲמוֹ • הוֹפֵת עַל שֶׁם הַתּוֹף הַנּוֹס עַל שֶׁם נְהַמַּת הַבֶּן : לֹא צִוִּיתִי • צְמוֹת
שִׁקְרִיבֹו

ב א ו ר

הִיָּה , קְרוֹב לִירוּשָׁלַיִם , בָּגִיאוּ , אֲשֶׁר שֶׁם בְּעֵלְיוֹ בֶן הַנּוֹם , וְשֶׁם הַקְּרִיבֹו אֲנִשֵׁי יְהוּדָה הַרְשָׁעִים
אֶת בְּנֵיהֶם לְמוֹלֵךְ (רָאָה לְהֵלֵן י"ט ה') , וּבְסֵפֶר מַלְכִים ב' כ"ג יו"ד) , וְנִקְרָא הוֹפֵת מֵעֵינַיִן
וְתוֹפֵת לְפָנָיִם אֵהִיָּה (אִיּוֹב י"ז י"ו) , לַשֶּׁן תְּפִים וּמַחֲלוֹת (שְׁמוֹת ט"ו כ') , כְּמוֹ שֶׁכְּתַב רַש"י
ז"ל , וּבַעֲבוּר שִׁאֲשִׁיָּהוּ עַל־יְהוּדָה טִימָא אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה , וְכִּי לְהַשְׁלִיךְ שֶׁם כָּל מִינֵי כְבָלוֹת
וְטִיטוֹפֵת , לְהַתְּעִיבוֹ וּלְהַמְאִיסוֹ , לְכֵן נִקְרָא מִקוֹם מִשְׁפַּט הַרְשָׁעִים וַעֲנוּשֶׁם בְּעוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת ,
אֲשֶׁר שֶׁם תְּגִילָה נַחֲמַת זֹהַמַּת כְּפִשׁוֹת הַמַּעֲשִׂים לְפָנָיִם הַאֲדוֹן ה' , וְתַטּוּהֶרְכָה בְּנַחֲלַגְפִּרִית אֲשֶׁר
בְּעֵרָה , הוֹפֵת וְגִיהֶגֶם (ר"ד ק' בַּמְלָכִים ב' בַּמָּקוֹם הַנּוֹכַח) , רָאָה בְּנִיאֹרֵי לְסֵפֶר יִשְׁעִיָּהוּ (ל'
ל"ג) • וְחָבֵס אֶחָד מִחֲכָמֵי הָעַמִּים הוֹצִיא מִלֵּת הוֹפֵת מִלְּשׁוֹן הָעֶרֶב , שָׁנָה יוֹרָה פֶּעַל הַפֶּתַח עַל
עֲבֹדַת אֱלִילִים וְהַקְּרַבְתָּ קְרַבְתּוֹ , וְאֵין לְהַאֲרִיךְ יוֹתֵר • אֲשֶׁר לֹא וְגו' • דְּלֹא פְקִדִית בְּאִרְיִיתִי ,
וְלֹא רַעוּוֹא קְדָמִי • (הַכְּשָׁדִי) • צִוִּיתִי וְכוּ' • לֹא הִיָּה רְכוּנֵי בּוֹה , וְלֹא צְוִיתִי לְהֵס , שִׁשְׁרַפּוּ
לִי בְּנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם • וְאֵס צְוִיתִי עַל־בְּשַׁר בְּהֵמָה , לְשַׁדּוֹף לְפָנָי , לֹא צְוִיתִי לְהֵס , שִׁשְׁרַפּוּ
בְּנֵיהֶם וּבְנֹתֵיהֶם , וְהֵס אֲדַרְפִּים אוֹתָם לֹאֵל אֶחָד , וְאֵינֶם מִרְחָמִים עֲלֵיהֶם , לִרְוֵי אֲהַבְתָּם
הַעֲבֹדָה

ירמיה זח

ולא עלתה על-לבי : (לב) לכן הגה ימים באים נאם-יהוה ולא
יאמר עוד התפת וגיא בך הנם כי אם-גיא התרגה וקברו בתפת
מאין מקום : (לג) והיתה גבלת העם הוה למאכל לעוף השמים
ולבהמת הארץ ואין מחריד : (לד) והשבתי מערי יהודה
ומחצות ירושלם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול בלה כי
לחרבה תהיה הארץ :

ח (א) בעת ההיא נאם-יהוה ויוציאו את-עצמות מלכי-יהודה
ואת-עצמות שריו ואת-עצמות הכהנים ואת-עצמות הנביאים
ואת עצמות יושבי-ירושלם מקבריהם : (ב) ושטחום לשמש
ולירח ולכל צבא השמים אשר אהבו ואשר עבדום ואשר הלכו
אחריהם ואשר דרשום ואשר השתחוו להם לא יאכפו ולא יקברו
לדמן

ר ש י

שיקריבו בנים לקרצן ולא דברתי לאחד מן הנביאים וכשדברתי לאברהם לשחוט
את בנו לא עלתה על לבי שישחוט אלא להודיע נדקו : (לג) ואין מחריד
את העופות מעל הפגרים :
ח (ב) ושטחום לשמש והכשדים ישכנו לגור על העיר בקברי השרי שהיו
גאים כפלטין : לדומן . לזבל : (ג) ונכחר מות מחיים . חף ע"פ
שסס

ב א ו ר

העבודה הזרה , בכל לבס . (רד"ק) . ולא וגו' . אנשי יהודה הכסילים דימו ללכת בדרכי
אברהם אבינו , נדיק תמים , אשר רצה להקריב את בנו יסידו , לעולה לה' (ראשית כ"ב א'
וכו') , והקריבו את בניהם לבעל , ולכן אמר להם האלהים : לא עלה על רוחי , שיקריבו
אברהם אבינו את בנו , אשר אהב אהבת נפש , רק צויתי לוכן , לכסותו , ולהראות את
נדקתו ותומת לבנו . (לב) וקברו וכו' . שהיה להם מקום קדושה , ויהיה עתה מקום
טומאה על ידי חלליהם , תחת אשר עמאו את מקדשי . (ביאור בהפטרות) . מאין מקום
כן יתברו השללים . (הכ"ל) . וזה היה , בלתי ספק , בנא העיר ירושלים במנור , מפני
נכובגנר , מלך כשדים (מלכים ב' כ"ה א' וגו') , ובעת ההיא מתו רוב אנשי העיר ברעב
ונדנר , והושלכו מעל הקומה אל גיא הנום , שהיה סמוך לעיר . (לג) נבלח וגו' .
פגרי חלירעב ודנר , המושלכים סוף לעיר , בימי המנור , כאמור בפסוק הקודם .
(לד) קול ששון וכו' . קול רנה ופלה , קול שירי חדוה גנילה , אשר ישמיעו אנשי המטה ,
לשמח לב חתן וכלה , ביום חופתם .
ח (א) בעת ההיא . ביום הלכד ירושלים מחיל הכשדים . ויוציאו . כתיב , והוא
עתיד מבני הכנע הנוסף , מבני פ"א י"ד , עם וי"ו . העיטוף .
והקרי